15.3.2022

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta
mmv@eduskunta.fi

Asia: O 11/2022 vp Maatalouden kannattavuuskriisi

TEEMA: UKRAINAN TILANTEEN VAIKUTUKSET SUOMEN MAATALOUTEEN JA ELINTARVIKKEIDEN SAATAVUUTEEN

Elintarviketeollisuusliitto (ETL) kiittää kuulemiskutsusta ja haluaa kiinnittää maa- ja metsätalousvaliokunnan huomion seuraaviin seikkoihin.

Yleiskuva

Ukrainan sota tulee vaikuttamaan suomalaiseen elintarvikeketjuun erittäin vakavasti. Elintarviketeollisuudessa suurimmat vaikutukset kohdistuvat raaka-aineiden, energian, pakkausmateriaalien ja muiden tuotantopanosten saatavuuden heikkenemiseen ja suureen kustannusten nousuun. Toimitusketjujen hidastuminen, kallistuvat logistiikkakustannukset, vaihtoehtoisten hankintalähteiden niukkuus sekä viennin tyrehtyminen lisäävät iskun voimakkuutta koko alalla.

Elintarviketeollisuuden tuotantokyky on tällä hetkellä hyvä. Koronaepidemia on kuitenkin vaikuttanut alan kapasiteetin käyttöön ja kannattavuuteen, eikä ala ole vielä toipunut esimerkiksi ravintolasulkujen aiheuttamista tulonmenetyksistä. Geopoliittinen tilanne tuo alalle runsaasti epävarmuutta.

Raaka-aineiden ja muiden tuotantopanosten sekä tuotteiden saatavuus

Raaka-aineiden, erityisesti viljan ja öljykasvien osalta ennakoidaan saatavuusvaikeuksia. Mahdolliset kasviöljyjen ja öljykasvien siementen saatavuusvaikeudet vaikuttaisivat nopeasti tuotantoon, sillä mainittujen tuotteiden varastot ovat matalat ja korvaavia hankintakanavia on vaikea löytää.

Saatavuusongelmissa raaka-aineiden korvaaminen muilla öljy- ja rouhelaaduilla on mahdollista, mutta se edellyttää reseptimuutoksia tuotteissa. Myös hinnat tulevat tällöin nousemaan. Nopeimmin muutokset kohdistuisivat sekä öljy- että valkuaispuolella GMO-vapaisiin raaka-aineisiin, jotka ovat harvoin soijatuotteilla korvattavissa.

Mahdolliset raaka-ainemuutokset esimerkiksi tuotteessa käytettävässä rypsi- tai auringonkukkaöljyssä edellyttävät muutosten viemistä myös tuotteiden pakkausmerkintöihin. Koronapandemian aikana Ruokavirasto teki päätöksen helpottaa pakkausmerkintöjä koskevia vaatimuksia tietyissä elintarvikkeissa. Ruokavirasto selvittää parhaillaan joustomahdollisuuksia nykytilanteeseen nähden. Elintarviketeollisuus toivoo nopeita päätöksiä asiassa. Ruokavirasto on kutsunut ETL:n neuvotteluun 16.3.

Elintarviketeollisuusliitto ry
Pasilankatu 2, PL 115, 00241 Helsinki
Puhelin (09) 148 871 • Fax (09) 1488 7201
Y-tunnus 0201092-3 • Kotipaikka Helsinki

Finlands Livsmedelsindustriförbund
Pasilankatu 2, PB 115, 00241 Helsingfors
Telefon (09) 148 871 • Fax (09) 1488 7201
etl@etl.fi • www.etl.fi

Finnish Food and Drink Industries' Federation
Pasilankatu 2, P.O. Box 115, FI-00241 Helsinki
Telephone +358 9 148 871 • Fax +358 9 1488 7201
etl@etl.fi • www.etl.fi

Rehujen valmistuksessa pystytään reagoimaan varsin joustavasti saatavuuden muutoksiin eri raaka-aineiden välillä, mutta hintojen yleisesti noustessa rehun kokonaiskulutus voi lähteä laskuun.

Kasviperäisissä elintarvikkeissa raaka-ainepohjan muutokset näkyisivät suorimmin tuotekoostumuksissa ja hinnoissa, mutta toisaalta energia- ja rehukäytön joustot toimivat puskurina niiden saatavuudelle kriisitilanteessakin.

Viljan ja öljykasvien saatavuuden heikkenemisen ohella sota vaikuttaa myös mm. alumiinin, sellun, lannoitteiden, mineraalien, vitamiinien ja lisäaineiden sekä GMO-vapaiden raaka-aineiden saatavuuteen.

Elintarviketeollisuudelle erittäin kriittinen tuotantopanos on maakaasu, jota käytetään elintarviketeollisuudessa kiinteistöjen ja tuotannon lämmittämiseen. Sen saatavuuden äkillinen heikkeneminen on elintarviketeollisuudelle ja elintarvikkeiden yleisen saatavuuden kannalta merkittävä riski. Vaikutukset kohdistuisivat erityisesti sellaisiin elintarviketyrityksiin, jotka käyttävät paistoprosesseissaan kaasua ja jotka eivät pysty ottamaan käyttöön korvaavia energiamuotoja nopeasti.

Kaasua käyttävät monet huoltovarmuuden kannalta keskeiset yritykset, joiden on nyt nopealla aikavälillä investoitava korvaaviin energialähteisiin huoltovarmuuden turvaamiseksi. Jos teollisuuden investointikyky ja resurssit hupenevat, huoltovarmuus tulee kärsimään merkittävästi.

Vaikutukset elintarvikkeiden vientiin ja tuontiin

Vuonna 2021 elintarvikkeita vietiin Suomesta 1,8 miljardilla eurolla. Vienti ei ole viime vuosina juuri kasvanut, mutta ei vähentynytkään. Merkittävintä elintarvikevienti on edelleen EU-maihin, joiden osuus koko viennistä kasvoi vuonna 2021 yli 60 prosenttiin (vuonna 2020 osuus oli 58,6 prosenttia)

Vuonna 2021 Venäjälle vietiin elintarvikkeita ja maataloustuotteita noin 100 miljoonalla eurolla ja tuotiin Suomeen noin 70 miljoonalla eurolla. Venäjän osuus Suomen elintarvikeviennistä on 5 prosenttia.

Venäjän viennin ja tuonnin suurin tuoteryhmä on rehut. Valtaosa Venäjän vientiä harjoittavista yrityksistä on lopettanut viennin Venäjälle. Monet yritykset ovat myös ryhtyneet boikotoimaan Venäjällä valmistettuja tuotteita ja vaihtaneet hankintojaan pois maasta. Sadan miljoonan euron vientikaupalle etsitään nyt uusia markkinoita. Samoilla markkinoilla ovat muutkin eurooppalaiset yritykset, jotka ovat lopettaneet kaupan Venäjän kanssa.

Lisäksi neljän suuren suomalaisen elintarvikeyrityksen vetäytyminen Venäjän ja Valko-Venäjän liiketoiminnoista tulee olemaan erittäin suuri taloudellinen vaikutus. Vetäytyminen tulee vaikuttamaan elintarviketeollisuuden toimialan liikevaihtoa ja kannattavuutta laskevasti.

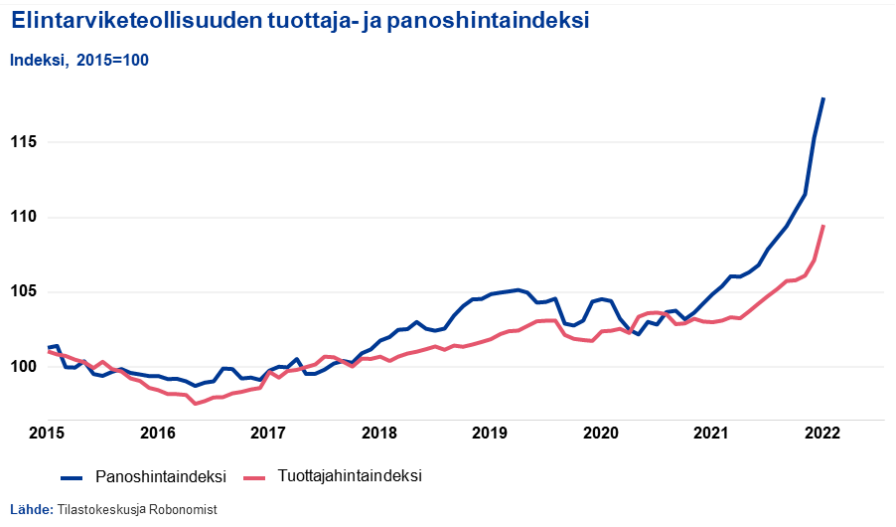
Arvioimme, että elintarvikeviennin arvo lyhyellä aikavälillä laskee ja sisämarkkinoilla nähdään viennin uudelleen kohdentamisesta johtuvia häiriöitä. Yleinen tuotantokustannusten kasvu myös heikentää yleisesti viennin kannattavuutta.

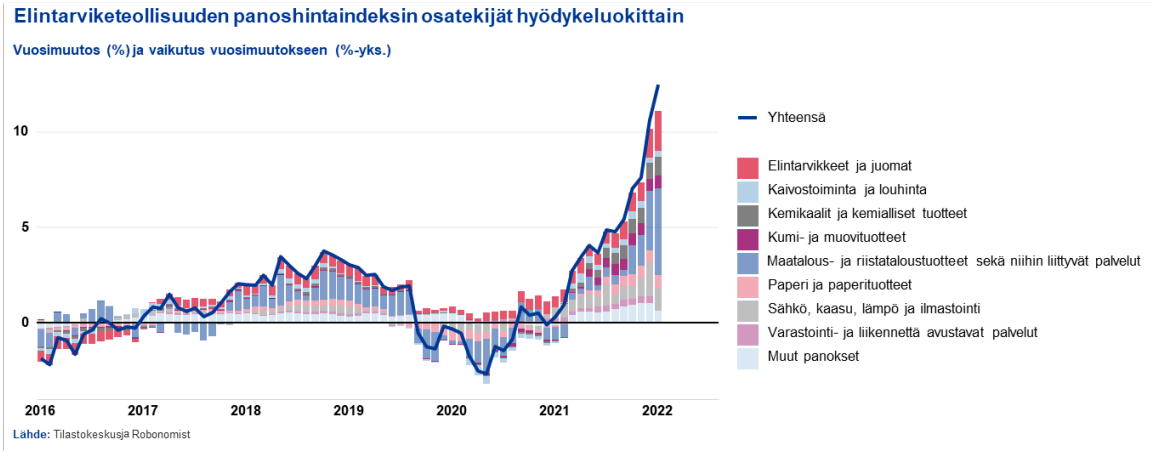
Vaikutukset elintarvikemarkkinoiden kehitykseen

Elintarviketeollisuuden kannattavuus laskee kriittiselle tasolle

Ukrainan sota alentaa elintarviketeollisuuden kannattavuutta. Elintarviketeollisuuden tuotantopanosten hinnat ovat nousseet kuluneiden 12 kuukauden aikana huomattavasti enemmän kuin myytyjen tuotteiden hinnat. Maatalouden kustannusten nousu näkyy elintarviketeollisuuden kohonneina maataloustuotteiden hintoina. Myös elintarvikkeiden panoshinnat sekä energian kustannukset kasvavat nyt kiivaasti.

Poikkeuksellisen suuren ja pitkään jatkuneen kustannustason nousun vuoksi elintarviketeollisuuden keskimääräinen kannattavuus on ollut laskusuunnassa ja sota Ukrainassa syventää sitä edelleen. Kustannuskriisistä on tullut kannattavuuskriisi, joka uhkaa jo koko elintarviketuotantoa ja elintarvikkeiden huoltovarmuutta. Yksikään elintarviketeollisuuden alatoimiala ei jää Ukrainan sodan vaikutuksista vapaiksi. Alan yhteenlaskettu liikevoitto ei todennäköisesti tule kantamaan kasvavia kustannuksia.

Totuttuihin toimintamalleihin tarvitaan joustavuutta

Ruuan hinta määräytyy markkinoilla, johon vaikuttaa muun muassa yleinen kilpailutilanne. Kaupan yritykset päättävät elintarvikkeiden kuluttajahinnoista. Elintarvikkeiden toimituksista ja muista ehdoista neuvotellaan aina yrityskohtaisesti elintarvikeyritysten asiakkaiden määräämien sopimusjaksojen puitteissa.

Elintarviketeollisuuden ja sen asiakkaiden väliset sopimusjaksot ovat pitkiä, esimerkiksi päivittäistavarakaupan jaksot 4–12 kuukautta ja julkisen sektorin elintarvikehankintojen sopimukset 12–24 kuukautta.

Elintarviketeollisuudella on elintarvikeketjussa eniten välittömiä sopimussuhteita päivittäistavara- ja tukkukaupan sekä muiden lopputuotteiden ostajien kanssa. Elintarvikeketjun elinvoiman ja jatkuvuuden varmistamiseksi on tärkeää, että tässä tilanteessa luovutaan totutuista toimintamalleista ja jaetaan riskiä osapuolten kesken.

Kuluttajakäyttäytyminen muuttunee

Elintarvikkeiden hintojen kuukausimuutos helmikuussa 2022 oli 1,55 prosenttia ja vuosimuutos 0,6 prosenttia. Ukrainan kriisin aiheuttaman kustannusshokin myötä elintarvikkeiden hintojen arvioidaan nousevan aiempaa voimakkaammin. Energian hinnan nousun myötä myös asuminen ja liikkuminen kallistuvat ja nostavat kuluttajien yleisiä elinkustannuksia.

Koska keskimääräisen kotitalouden kohtaama hintakehitys on nousussa, on oletettavaa, että sillä on vaikutus myös kuluttajan yleiseen ostokäyttäytymiseen. Elintarvikkeiden kulutuksen osalta arvioidaan, että kuluttajien hintatietoisuus nousee ja tuotteita ostetaan yhä enemmän vain perustarpeeseen. Korkean jalostusasteen tuotteiden, kuten valmisruokien kulutus voi laskea. Myös siirtymä eläinproteiinituotteista kasviproteiinituotteisiin voi kiihtyä ja nostaa kasviproteiinituotteiden volyymia markkinoilla. Kasviproteiinituotteiden jalostusaste voi kasvaa.

Aiempien kriisien aikana, jolloin ruuan hinta nousi voimakkaasti, private label -tuotteiden myynti kasvoi. Näin ennakoidaan tapahtuvan myös tulevina vuosina, mikäli hinnat

kehittyvät odotettuun suuntaan. Polttoaineiden hintojen noustessa kuluttajat voivat siirtyä käyttämään lähellä sijaitsevia kauppoja suurten hypermarkettien sijaan, joissa käydään useimmiten autolla. Tämä voi myös mahdollistaa ruuan verkkokauppamyynnin merkittävän kasvun.

Lopuksi

Suomessa ruuan omavaraisuus on tällä hetkellä hyvä. Elintarvikkeiden tuotanto Suomessa on kuitenkin hyvin riippuvainen tuontipanoksista. Ukrainan sodan seurauksena Venäjän markkinan sulkeutuessa useiksi vuosiksi, suomalaisenkin elintarvikeketjun on kyettävä vähentämään tuontiriippuvuuttaan erityisesti kriittisten tuotantopanosten osalta. Näitä ovat muun muassa energia sekä vilja ja viljelypanokset. Myös proteiiniomavaraisuutta on kasvatettava.

Muuttunut tilanne edellyttää joustavuutta ja kykyä muuttaa totuttuja toimintamalleja koko elintarvikeketjussa. Tähän elintarvikemarkkinavaltuutetun tilaama selvitys elintarvikemarkkinoiden sopimusrakenteista antaa hyvän lähtökohdan. Elintarvikevientiin on panostettava edelleen sekä yritysten että valtion taholta. Myös digitalisointiin sekä kyberturvallisuuteen ja -osaamiseen on suunnattava resursseja.

Näillä toimilla on tähdättävä siihen, että Suomi voi käyttää muutoksen mahdollisuutena ja toimia jatkossa kokoaan suurempana elintarvikkeiden tuottajana.

ELINTARVIKETEOLLISUUSLIITTO RY

Mikko Käkelä
toimitusjohtaja